

Список літератури:

1. П(С)БО 11 «Зобов'язання», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 січня 2000 р. – № 20. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>
2. Зеленина О. О. Позичковий капітал як складова капіталу підприємства: місце та бухгалтерська природа / О. О. Зеленина // Вісник ЖДТУ – 2011. – № 1(51). – С. 53-60.
3. Мойсеєнко І. П. Інвестування: Навч. посіб. / І. П. Мойсеєнко. – К.: Знання, 2006. – 490 с.
4. Андрійчук В. Г. Позичковий капітал та критерій доцільності його залучення / Економіка аграрних підприємств: Підруч. / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і перероблене. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.

Пихняк Т.А., Божок А.В.

Хмельницький кооперативний торгово-економічний інститут

ПРИВЛЕЧЕНИЕ ЗАЕМНЫХ СРЕДСТВ ПРЕДПРИЯТИЯМИ: ПРОБЛЕМЫ И ОСНОВНЫЕ ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

Аннотация

Определена сущность заемного капитала предприятия, его преимущества и недостатки, а также основные источники формирования. Установлены главные проблемы формирования заемных средств отечественными предприятиями в современных условиях и предложены основные пути их решения.

Ключевые слова: заемный капитал, заемные ресурсы, политика привлечения заемных средств, управления заемными ресурсами.

Pihnyak T.A., Bozhok A.V.

Khmelnytsky Cooperative Trade and Economic Institute

BORROWING ENTERPRISE: KEY ISSUES AND WAYS OF SOLVING

Summary

Determined the essence of the loan capital of the company, its advantages and disadvantages, and the main sources of its formation. Established major problems in formation of borrowings by domestic enterprises in modern conditions and suggested key solutions.

Keywords: loan capital, borrowings resources, policy of borrowing, borrowing resources management.

УДК 338:339.9(477)

ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА ЇЇ ФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ

Прямухіна Н.В.

Черкаський державний технологічний університет

У статті розглянуто експортно-імпорتنу політику держави як характеристику її фінансового простору. Подано порівняльний аналіз основних показників експортно-імпоротної діяльності України та окремих зарубіжних країн. Сформульовано складові ефективної системи підтримки експорту для розвитку фінансового простору держави та території.

Ключові слова: фінансовий простір, експорт, імпорт, сальдо зовнішньоторговельного балансу, квота.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси у фінансовій та економічній системі держав, їх об'єднання у союзи і організації світового масштабу для ефективного розвитку та інвестування, стрімкий стрибок сфери інформаційних технологій та вплив світового фінансового ринку викликали необхідність дослідження фінансового простору та його складових. Такі дослідження є актуальними для усіх країн у будь-який період часу, що пов'язано із багатовимірністю, динамічністю, неоднорідністю, інтегративністю та анізотропністю фінансового простору. Оскільки фінансовий простір є сукупністю подій, зв'язків та властивостей елементів і відносин індивідів, поєднаних фінансовими інтересами, ефективність обраних для його дослідження характеристик дозволить сформулювати систему критеріїв розвитку національного фінансового

простору та регіонів і стимулювати розвиток складових елементів, які можуть виступати важелями світового масштабу. Конкретизація таких характеристик дозволить підвищити ефективність планування і прогнозування розвитку фінансово-економічних зв'язків держави та територій як ключових елементів фінансового простору.

Вважаємо, що до таких характеристик слід віднести, зокрема експортно-імпорتنу політику держави, яка з одного боку характеризує ступінь розвитку національного фінансового простору (реальна економіка, виробництво і надання послуг, фінансовий та страховий сектор), а з іншого дає уявлення про перспективність зв'язків з іншими державами світу (інвестиційна привабливість, можливості розвитку нових ринків). Умови та результати експортно-імпоротної діяльності країни значною мірою ви-

значають характер її участі в системі міжнародної торгівлі та роль у світовому фінансовому просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансового простору держави та її територій нова і малодосліджена, в тому числі через зазначені вище властивості фінансового простору. Загалом дослідженням простору як фізичного поняття були присвячені праці В. Ацюковського, В. Вернадського, І. Герловіна, А. Енштейна, О. Естерле. Теорії економічного простору з'явилися пізніше, у працях Б. Йонсона, В. Лундвалля, М. Енрайта, М. Портера, М. Сторпера, К. Фрімена. Основні їх ідеї щодо розвитку економічного, фінансового простору стосуються формулювання системи ключових факторів розвитку. Проблематика мережевого економічного простору була досліджена японським економістом Г. Шибусавою, який зосереджується на особливостях впровадження якісно нових механізмів горизонтальної взаємодії на рівні окремої фірми з позиції використання телекомунікаційних мереж.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Кількість досліджень фінансового простору у вітчизняній науці на сьогоднішній день залишається дуже обмеженою. Вкрай мало уваги приділено дослідженню особливостей основних характеристик фінансового простору, зокрема показникам експортно-імпоротної діяльності.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є формулювання напрямів ефективної експортно-імпоротної політики держави для розвитку фінансового простору.

Виклад основного матеріалу. Дослідження вважаємо за доцільне побудувати на порівняльному аналізі експортно-імпоротної діяльності держав, фінансово-економічна система та основні показники розвитку яких близькі до української (Мексика, Польща, Португалія, Болгарія, Румунія). Доцільність такого порівняння – у використанні досвіду окремих країн для України в частині визначення пріоритетних напрямів зовнішньої політики та розвитку фінансового простору держави та територій.

Розглянемо показники *експортної* діяльності цих країн.

З 1999 р. по 2012 р. обсяги експорту України зросли майже в 5,5 разу з 17,2 млрд. доларів США до 89,8 млрд. доларів США. Обсяг експорту на душу населення у 2012 р. склав 1971,5 долари США (у 1999 р. 346,7 доларів США). Зростання обсягів експорту спостерігається у більшості країн світу, в тому числі у Мексиці (приблизно у 2 рази), Польщі (в 3,4 разу), Португалії (в 2,4 разу), Болгарії (в 4,5 разу), Румунії (в 6,8 разу). Причинами такого зростання у цих країнах є активізація міжнародної співпраці, вступ до ЄС, відкритість світового фінансового та інформаційного ринку. В Україні основною причиною зростання обсягів експорту стало скорочення кількості населення більше ніж на 6 млн. осіб. Це ж стало причиною збільшення показника експорту на душу населення. Крім цього на світовому ринку за привабливими цінами продавалася продукція вітчизняної металургії, яка і нині займає лідируючі позиції, хоча останніми роками, внаслідок зниження конкурентоспроможності і не дуже сприятливої кон'юнктури світового ринку постачання багатьох видів продукції й ціни на них залишаються нижче попередніх максимумів. В результаті з 2009 р. частка металопродукції в експорті України зберігається на найменшому рівні середини 1990-х рр., причому в 2012 р. вона ще більше знизилася, досягнувши мінімального показника у 27,5%. Друге місце в українському експорті посідає продовольство (насамперед зерно і олійні). У 2012 р.

його частка склала 24,3% проти 10-12% в середині минулого десятиліття. Важливими товарними групами експорту України є продукція загального і спеціального машинобудування (10,6% в 2012 р.), хімікати (8,8%), транспортні засоби (8,7%), мінеральна сировина (5,8%) та паливо (5,3%) [1].

Обсяг експорту *Мексика* у 2012 р. у чотири рази перевищує український показник (387,1 млрд. доларів США) і у 1,6 разу показник на душу населення (3203,1 доларів США). Головними товарними групами мексиканського експорту є: продукція загального і спеціального машинобудування (37,9%), транспортні засоби (19,7%), паливо (14,1%) [2]. За останні сім років експорт мексиканських промислових товарів збільшився з приблизно 11% ринку імпорту США до рекордно високого рівня 14,4%, витіснивши таких конкурентів, як Японія і Канада, а в останні роки за рахунок збільшення своєї частки ринку за рахунок Китаю [3].

Обсяг експорту *Польщі* у 2012 р. перевищує обсяг експорту України у 2,5 разу (228,7 млрд. доларів США) і у 3 рази показник України на душу населення (5985,2 доларів США). Основний обсяг експорту Польщі припадає на країни ЄС, частка яких склала 80,7% від загального обсягу. Експорт переважає у категоріях: машини та устаткування (близько 40%), автомобілі, авіатехніка, хімічна продукція (понад 10%), метали, паливо, продукти харчування, текстиль, одяг. Стати важливим центром промисловості Польщі вдалося за рахунок якісної виробничої бази для електроніки та автомобільного виробництва. Сприятливими факторами при цьому є зростаючий внутрішній попит і відкритий доступ Польщі на європейські ринки (за угодою про вільну торгівлю в рамках ЄС). Разом з цим незадовільний стан транспортних комунікацій та фінансові труднощі заважають країні повною мірою отримувати вигоду зі свого географічного положення, не зважаючи на стратегічне положення Польщі у центрі Європи [4].

Експорт *Португалії* майже такий же як в Україні (82,1 млрд. доларів США), але показник на душу населення перевищує український у 4 рази (7740,6 доларів США). У товарній структурі експорту 14,8% складають машини і обладнання, 10,5% – продукція палива, 10,5% – автомобілі та інші транспортні засоби, 7,8% – метали і пластмаси, 6,9% – каучуко-гумові вироби. На ці п'ять товарних груп у 2012 р. припадав 51% всього експорту Португалії. Головними отримувачами португальських товарів були Іспанія, Німеччина та Франція, на які припадає близько 47% загального обсягу експорту [5]. Обсяг експорту Болгарії у 2012 р. у два рази менший ніж в Україні (34 млрд. доларів США), але перевищує показник України на душу населення в 2,4 разу (4666,6 доларів). Основними зовнішньоторговельними партнерами Болгарії є країни Європейського союзу: Німеччина, Італія, Румунія, Греція, Франція, Бельгія та Іспанія. Загальна частка продажу товарів у ці країни досягає 76% всього експорту. Найбільшу питому вагу в структурі болгарського експорту посідають нафта і нафтопродукти – 14,5%, мідь, мідні сплави – 9,3%, пшениця – 2,7%, лікарські препарати – 2,4%, одяг – 2,1%.

Експорт *Румунії* дещо менший від експорту України (67,8 млрд. доларів США), але перевищує її показник на душу населення в 1,6 разу (3114,5 доларів США). Щорічно вивозиться біля половини вироблених у країні нафтопродуктів (порядку 6 млн. т), 1/4 піломатеріалів. При цьому підвищується рівень промислової переробки експортованих нафтових і лісових продуктів, цементу і скла (близько

1/3 від їх виробництва). Значна частка експортованих зернових у 2012 р. спрямовувалась у країни, що не входять в зону ЄС. Основні торговельні партнери Румунії в ЄС: Німеччина та Італія, частка експорту Румунії в ці країни в 2012 році склала 18,8% і 15,4%, відповідно. Зовнішній сектор Румунії сильно залежить від промислового виробництва, частка експорту продукції машинного і транспортного устаткування в загальному обсязі експорту країни складає – 43,4% в 2012 році [5].

Для характеристики експорту виділяємо два важливих показника: обсяг експорту на душу населення та частку експорту у ВВП, які характеризують ступінь відкритості економіки та фінансового простору країни (рис. 1).

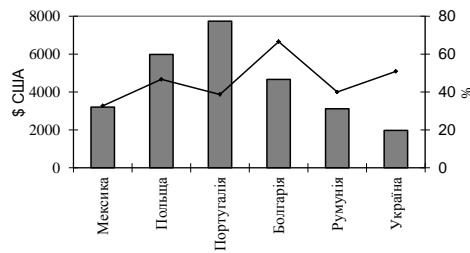

Рис. 1. Частки експорту окремих країн у ВВП та обсяг експорту на душу населення у 2012 р.

Розроблено автором за даними [4, 5, 6, 7, 8]

В Україні спостерігається найбільший розрив між цими показниками. Обсяг експорту на душу населення в Україні найнижчий з-поміж досліджуваних країн, частка експорту у ВВП – одна з найбільших (більша – тільки у Болгарії). Перший показник означає, з одного боку, низький попит на українську продукцію за кордоном, з іншого – обмежені можливості виробництва галузей народного господарства та непривабливу цінову політику з боку України. Високе значення частки експорту у ВВП, враховуючи порівняно невеликий обсяг українського експорту, є свідченням, власне, малого показника самого ВВП. В результаті, країна виробляє мало, продає значну частку виробленого, потенціал внутрішнього ринку майже використаний, тому її можливості у світовому фінансовому просторі обмежені і представляють для інших країн незначний інтерес.

Якщо дослідити структуру експорту України та інших країн, видно, що бідні країни, що розвиваються, схильні експортувати продукти харчування і сировину, а імпортувати промислові товари. Індустріальні країни імпортують сировинні товари і експортують продукцію переробної промисловості. Товарна структура експорту України демонструє низьку конкурентоспроможність на зовнішньому ринку українських товарів, основу експорту складають сировинні види продукції із низькою доданою вартістю, що позиціонує нашу державу як сировинний придаток розвинених країн: частка сировини становить більше 50%, що відповідає критичному рівню безпеки.

Обсяги експорту визначають обсяги імпорту. За відсутності інших форм співробітництва у довгостроковій перспективі, обсяги імпорту мають дорівнювати величині експорту. Можливі коливання цих показників, які можуть впливати на збільшення або зменшення зовнішньої заборгованості країни, або, навпаки, її кредитних активів. Але зростання обсягів сфер міжнародних послуг, передусім валютно-фінансових форм діяльності у світовому фінансовому просторі, веде до більшої незалежності імпорту

товарів від їх експорту і до перенесення цієї «незалежності» на інші сектори економіки, результатом чого є мобілізація потоків фінансових та валютних активів усередину країни.

Крім цього показник імпорту є свідченням наявності економічних та фінансових ніш у господарстві країни, які можуть бути заповнені продукцією інших країн, тобто існує незадоволений попит у товарах, послугах, активах, ноу-хау. Причини підвищеного попиту на деяку іноземну продукцію, аналогічну вже існуючій можуть бути різними: від якості до зовнішнього вигляду.

У досліджуваних країнах показники політики імпорту такі.

Імпорт України у 2012 р. становив 104,5 млрд. доларів США, у Мексиці це – 405,8, Польщі – 227,2, Португалії – 83,4, Болгарії – 35,8 та Румунії – 76,5 млрд. доларів США. Показник імпорту на душу населення в Україні складає 2295,9 доларів США, у інших країнах та у світі він перевищує український показник (Мексика – 3358,3, Польща – 5946,6, Португалія – 7862,2, Болгарія – 4925,5, Румунія – 3516 доларів США), імпорт на душу населення у світі складає 3129,5 доларів США [6].

Провідне місце у товарній структурі українського імпорту традиційно займає паливо. У 2012 р. частка палива в імпорті України склала 31,3%, друге місце – продукція загального і спеціального машинобудування (17,2%), третє – хімічна продукція (15,6%), далі – транспортні засоби (8,4%), продовольство (7,7%) та металопродукція (6,3%). За рахунок імпорту у Мексиці задовольняється основна частина потреб країни у промисловій продукції. В структурі імпорту 2/3 припадає на машини і обладнання [7]. Найбільшою товарною групою мексиканського імпорту є продукція загального і спеціального машинобудування (40,6%), друге місце посідають хімічні товари (14,8%), далі транспортні засоби (9,2%), паливо (9%), металопродукція (8,7%) і продовольство (6,5) [8]. У товарній структурі імпорту Польщі у 2012 р. переважають: нафта та нафтопродукти (10,2%), лікарські засоби (1,7%), частини для теле-, радіо-, звуко- апаратури (1,5%), транспортні засоби (0,9%), вантажні та вантажно-пасажирські судна (0,8%), мобільні телефони (0,8%). В структурі імпорту Португалії у 2012 р. на основні товарні групи (паливні товари, машини і обладнання, продукція сільського господарства і хімічної промисловості) припадає 56% від загального обсягу [5]. Економіка Болгарії дуже залежить від імпорту енергоресурсів. У 2012 р. частка імпорту в загальному енергоспоживанні склала 66%. Майже весь спожитий природний газ і нафта імпортуються. Навіть вугілля, на яке припадає значна частка споживання первинних енергетичних ресурсів в країні, імпортується більше ніж на чверть. За даними на 2012 р. запаси нафти в Болгарії оцінювалися лише в 15 млн. барелів, тому потреби країни в нафті (майже на 98-99%) задовольняються за рахунок імпорту [9]. У товарній структурі імпорту Румунії провідне місце займають машини і обладнання, тканини, швейні вироби, мінеральна сировина, хімічна продукція, металургійні вироби [10]. Показники імпорту досліджуваних країн подано у табл. 1.

Висока частка імпорту у ВВП країни свідчить про низький рівень розвитку економіки та фінансового простору регіонів. Залежність від інших країн тим більша, чим більша ця частка. Зменшуються можливості розвивати власну економіку і фінансовий простір, тому що попит задоволений продуктами з інших країн, реальний сектор економіки фактично непотрібний. Для економіки території, регіонального фінансового простору, рівня життя

населення показник імпорту демонструє фінансові втрати та втрати ринку вітчизняними виробниками товарів і послуг. За умов великої частки імпорту керівництво країн, намагаючись захистити вітчизняного виробника, переглядає митну і трансфертну політику. З іншого боку, не слід забувати про те, що імпорт дає великі переваги для країни, її економіки та фінансового простору. Приплив великого обсягу імпорту означає відкритість ринку країни та її фінансового простору для світових фінансових потоків, нових інструментів, міжнародних операцій. Показник імпорту України на душу населення є одним з найнижчих, але при цьому його частку у ВВП одна з найбільших (майже 60%), більше – тільки в Болгарії (70%). Показники імпорту у частці до ВВП та на душу населення подано на рис. 2.

Таблиця 1
Показники імпорту окремих країн у 2012 р.

Країни світу	Загальний обсяг (млрд. дол. США)	Частка у світі (%)
Мексика	405,8	1,8
Польща	227,2	1,0
Португалія	83,4	0,38
Болгарія	35,8	0,16
Румунія	76,5	0,35
Україна	104,5	0,47

Розроблено автором за даними [1, 2, 4, 5, 6, 8, 9]

Рис. 2. Частки імпорту окремих країн у ВВП та обсяг імпорту на душу населення у 2012 р.

Розроблено автором за даними [4, 5, 6, 7, 8]

Показники українського імпорту аналогічні показникам українського експорту з тією лише різницею, що частка імпорту у ВВП перевищує частку експорту у ВВП майже на 10%. Негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу в рази знижує інвестиційну привабливість країни, яка є чи не основним показником формування організованого і однорідного фінансового простору і на рівні регіонів і на рівні всієї країни. Для економіки країни від'ємне сальдо означає, що виробництво послуг та ефективність реальної економіки менше, ніж споживання товарів і послуг суспільством, яке, внаслідок світових глобалізаційних процесів перейшло у фазу надмірного споживання. Як наслідок, від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу обумовлює необхідність м'якої девальвації для формування додаткового стимулу зростання експорту і вирівнювання торгового балансу. Окрім того, посилюються ризики для золотовалютних резервів в контексті необхідності покриття дефіциту зовнішньої торгівлі.

Додамо ще один показник, який характеризує і фінансовий простір держави і її експортно-імпортну діяльність – зовнішньоторговельна квота, яка є співвідношенням вартості експортно-імпортних операцій та ВВП. У 2004 р. та 2012 р. показники квот майже однакові (106,39% і 104,3% відповідно), але важлива їх природа: якщо у 2004 р. (і весь період до цього), високе значення рівня квоти було досягнуто за рахунок експорту, то в наступні роки – за переважання імпорту [11].

До важелів, потенційно стимулюючих розвиток фінансового простору держави через активну експортно-імпортну політику слід було б віднести вступ України до СОТ, але наслідки п'ятирічного членства у цій міжнародній торговельній організації поки що не можна визнати позитивними. З одного боку, відбулося стрімке зростання імпорту багатьох товарних груп та видів аграрної продукції, з іншого – ряд перешкод (посилення протекціоністських настроїв країн-торговельних партнерів, відсутність практичного досвіду щодо лобювання різнорівневих національних економічних інтересів у системі СОТ) не створили передумов розвитку фінансового простору локального та національного рівнів. Це означає, що для активізації фінансового простору недостатньо членства у міжнародних союзах та асоціаціях і рішення цієї проблеми слід шукати у площині правового регулювання у співвідношенні із пріоритетами розвитку економіки та тенденціями внутрішнього ринку.

Висновки і пропозиції. Для розвитку фінансового простору держави формування стратегічних напрямів експортно-імпортової політики, орієнтованих на основні тенденції внутрішнього ринку є пріоритетним. Ключовим завданням стратегії вважаємо створення ефективної системи підтримки експорту. Виділяємо наступні складові такої системи:

1) ефективна структура експорту, яка має базуватися на ресурсно-економічному потенціалі реальної економіки локальних рівнів та у якій буде поступово зменшено частки сировинних видів продукції із низькою доданою вартістю;

2) визначення галузей, що потребують державної підтримки розвитку експортної діяльності з метою підвищення конкурентоспроможності української продукції;

3) вдосконалення механізмів правового регулювання та підтримки діяльності експортерів;

4) поглиблення торговельно-економічної інтеграції з окремими країнами-партнерами, інтеграційними союзами та іншими економічними утвореннями.

Важливою умовою щодо імпорту має бути обмежувальний підхід, збалансованість цілеспрямованих заходів протекціоністської політики.

Список літератури:

1. Матеріали сайту: <http://infolight.org.ua/maps/geografiya-eksportu-ukrayinskih-tovariv-u-2012-roci>
2. Матеріали сайту: <http://www.vlant-consult.ru/information/board/376/>
3. Матеріали сайту: <http://www.webeconomy.ru/index.php?page=cat&cat=mc&mc=189&type=news&newsid=1600>
4. Республіка Польща. Страновий обзор. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kaznexinvest.kz/napr/analytics/export/cr/polsha_2013.pdf
5. Португалія – справка о стране март 2014 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.portugalglobal.pt/EN/Biblioteca/Documents/PortugalFichaPaisRusso.pdf>
6. Матеріали сайту: http://www.be5.biz/makroekonomika/import/import_mexico.html#change
7. Мексика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://subject.com.ua/geographic/ekonomichna_socialna/105.html
8. Зовнішня торгівля Мексики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vlant-consult.ru/information/board/376>
9. ТЭК Болгарии. Российское энергетическое агентство. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://esco-ecosys.narod.ru/2012_12/art116_10.pdf

10. Матеріали сайту: <http://www.gecont.ru/articles/econ/romania.htm>

11. Статистична інформація Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>

Прямухина Н.В.

Черкасский государственный технологический университет

ЭКСПОРТНО-ИМПОРТНАЯ ПОЛИТИКА ГОСУДАРСТВА КАК ХАРАКТЕРИСТИКА ЕГО ФИНАНСОВОГО ПРОСТРАНСТВА

Аннотация

В статье рассмотрена экспортно-импортная политика государства как характеристика её финансового пространства. Представлен сравнительный анализ основных показателей экспортно-импортной деятельности Украины и отдельных зарубежных стран. Сформулированы составляющие эффективной системы поддержки экспорта для развития финансового пространства государства и территорий.

Ключевые слова: финансовое пространство, экспорт, импорт, сальдо внешнеторгового баланса, квота.

Priamukhina N.V.

Cherkasy State Technological University

EXPORT-IMPORT POLICY OF THE STATE AS A DESCRIPTION OF ITS FINANCIAL SPACE

Summary

This article deals with the export-import policy of the state as a description of its financial space. The article presents the comparative analysis of the main indicators of export-import activities in Ukraine and some other foreign countries. There are formulated the components of an effective system of export support for the development of financial area of the state and territory.

Keywords: financial sector, exports, imports, trade balance, quota.

УДК 658.15 (045)

ФОРМУВАННЯ ВАРІАНТІВ СТРАТЕГІЙ В АНТИКРИЗОВОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ АВІАПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Скібіцька Л.І.

Національний авіаційний університет

Проаналізовано кризовий стан авіапромислової галузі України. Визначено перелік видів і можливих варіантів і комбінацій антикризових стратегій підприємств авіабудівної промисловості та запропоновані послідовність етапів і методика їхньої розробки.

Ключові слова: стратегія, антикризові стратегії, товарно-ринкова стратегія, ресурсно-ринкова стратегія, технологічна стратегія, інтеграційна стратегія, фінансово-інвестиційна стратегія, соціальна стратегія, стратегія управління, стратегія реструктуризації.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України здійснюється перебудова економічної, соціальної і політичної системи зв'язків. Для успішного її впровадження необхідно чітко визначити пріоритети цієї перебудови. Наразі необхідне наукове обґрунтування розробки загальної економічної стратегії розвитку діяльності авіабудівних підприємств з урахуванням впливу зовнішнього середовища, включаючи дослідження кон'юнктури міжнародного ринку і геополітичну ситуацію в самі Україні.

Стратегію є найважливішим елементом для досягнення місії підприємства, його самовизначенням. Практика управління в ринкових умовах довела, що коли стратегія корпорації не перетворюється для персоналу в привабливий стимул (ціль), то у керівників крім матеріального залишаються лише примусові важелі – покарання (стягнення), накази та інші адміністративні заходи, які в сучасних умовах все частіше виявляються марними.

Наразі необхідне формування стратегії розвитку корпорації, як концепції, що поєднує цільовий та інтегральний підходи до функціонування авіапромислових підприємств. Необхідно встановити цілі техніко-економічного розвитку галузі в цілому та визначити їхню адекватність ресурсам (потенціалу) конкретних досліджуваних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми механізму стратегічного управління підприємствами у кризовому стані і маркетингової політики досліджували: Дж. Коттер, Р. Акофф, І. Ансофф, К. Боумен, Т. Амблер, Е. Діхтль, Х. Хершгейн, Дж. О'Тул, Пфеффер і Саттон, П. Сенге, Д. Недлер, К. Левін, Л. Грейнер, К. Робінс, Ф. Вебстер, Г. Шіллер, М. Шелліс, Дж. М. Кейнс, Дж. Хікс, Дж. Дьюзенбері, Ж. Сисмонді й Р. Хоутрі, Мерсер, Сомбарта, П. Самуельсон тощо.

Аналіз існуючих точок зору дозволяє констатувати, що наразі в світі й в Україні загальноприй-